

Hembygdsföreningen Noraskogs synpunkter gällande Naturvårdsverkets ansökan om tillstånd till utrivning av vattenanläggning i Järleån vid Järle kvarn, Nora kommun.

Hembygdsföreningen Noraskog är med sin verksamhet och sitt utbud av aktiviteter en viktig part i utvecklingen för ett hållbart samhälle med en god livsmiljö för alla. Vårt bidrag och vår kunskap värnar särskilt om kulturlandskapet och kulturmiljöer. Vår styrka är kunskapen om lokalsamhället, bygdens historia och särart.

Vi vill medverka till en utveckling som utgår från lokalsamhället, en gemensam helhetssyn kring landskapets värden och att sociala och kulturella värden får större betydelse i beslut som påverkar landskapet.

Hembygdsföreningen Noraskog har beretts tillfälle att lämna synpunkter på Naturvårdsverkets ansökan om utrivning enligt 11 kap. 13 § miljöbalken av del av vattenanläggning i Järle kvarn.

SYNPUNKTER

PLATSENS HISTORISKA BETYDELSE

Med de ingrepp som Naturvårdsverket föreslår försvinner förståelsen för platsen historiska betydelse. Hembygdsföreningen menar, i motsats vad ansökan anger, att man med föreslagna åtgärder river ut synliga delar av anläggningen som har avgörande betydelse för det samlade kulturmiljövärdet. Dammluckor och de dämmande delarna tas bort, vilket i sin tur tydligt minskar den stilla vattenytan (lugnvattnen) ovan dammen. Med det bryts förståelsen för den verksamhet som pågått i hundratals år vid dammen och intilliggande kvarn. Att ersätta med skyltar som beskriver historien är inget alternativ till att som nu med egna ögon och fysisk närvaro kunna följa bygdens historia.

NATURRESERVATET JÄRLEÅN

Föreskrifterna för Naturreservat Järleån bör inte ändras. Området är del av Naturreservat Järleån. Syftet med reservatsbildningen var: *"att skydda och vårda en lövskogsdominerad älvdal där vattendraget till stora delar har kvar sin ursprungliga form och struktur, men där också den tidigare järnhanteringen nyttjande av vattenkraft och odlingsbara marker*

satt sin prägel på landskapet." Såväl områdets natur- som kulturhistoriska värden ska locka till besök i reservatet. För skyddande av de kulturhistoriska värdena gäller bestämmelser att dammen ska behållas i orört skick.

Hembygdsföreningen menar att attraktionen och livskraften med Järleåns naturreservat är just samspelet mellan skyddsvärd, unik naturmiljö och levande, unik kulturmiljö. Med Naturvårdsverkets yrkan om att meddela dispens från föreskrifterna för reservatet Järleån frångås det som vid reservatets antagande 1976 lyftes fram som syftet med reservatsbildningen. Hembygdsföreningen anser inte att Naturvårdsverkets yrkan om dispens ska accepteras.

RIKSANTIKVARIEÄMBETETS SYNUNKTER

Riksantikvarieämbetets synpunkter efterlyses. Området kring Järle Kvarn ingår även i ett riksintresseområde för kulturmiljövården. Motivering därtill är "*odlingslandskap med kulturhistoriskt värdefull bergslags- och bruksbebyggelse. (Bymiljö, Bruksmiljö).*" Hembygdsföreningen menar att föreslagen utrivning av dammen påverkar upplevelsen av kulturmiljön vid kvarnen i sin helhet.

Riksantikvarieämbetet har den nationella uppsikten över områden av riksintresse för kulturmiljövården och ska bl.a. fatta beslut om revideringar och om nya områden ska komma till eller om områden ska utgå. Hembygdsföreningen efterlyser Riksantikvarieämbetet synpunkter på Naturvårdsverkets ansökan om förslagna åtgärder med ingrepp som påverkar bygdens kulturhistoria och bruksmiljö.

MILJÖKONSEKVENSBESKRIVNING

Miljökonsekvensbeskrivningen förringar betydelsen av bygdens historia och särart. De negativa konsekvenser den planerade åtgärden medför, anser vi är mer allvarliga än vad som redovisas. Den kritik och de synpunkter gällande hot mot kulturella och sociala värden som återkommande förts fram av flertalet remissinstanser och sakägare är inte synliggjorda på ett likvärdigt sätt i ansökan. Konsekvensbeskrivningen brister när det gäller såväl värderingen av kulturmiljön och kulturarvet betydelse som värderingen av den betydelse platsen har för den lokala livsmiljön, boende och rekreation.

Hembygdsföreningen menar att miljökonsekvensbeskrivningen bör kompletteras med parametrar som rättvist värderar hot och risker mot kulturmiljön, boendemiljön, bygdens historia och sociala liv.

FRAMTIDA KLIMATFÖRÄNDRINGAR

Bedömning av konsekvenser för framtida klimatförändringar och vattenförsörjning saknas. Klimatförändringar med ändrade förutsättningar för vattentillgång och vattenförsörjning är diskussioner och hotbilder som finns såväl hos den enskilde som hos

forskare och myndigheter. Sommaren 2018 extrema värme och vattenbrist gav tydliga signaler på behovet att långsiktigt planera för framtida vattenförsörjning. Rivningar av dammanläggningar för fritt vattenflöde bör konsekvensbedömmas ur det perspektivet. Det flerhundraåriga kulturarvet, därtill i naturskön miljö med historisk bebyggelse, kvarnar och dammar ger oss förståelse för vattenkraftens betydelse och kan vara viktiga för framtida möjligheter att hantera och magasinera vatten.

VATTENSYSTEMETS PÅVERKAN I SIN HELHET

Hela vattensystemets påverkan på den vattenlevande faunan bör utredas innan utrivning sker. Utrivning ger konsekvenser för kulturmiljön och det går inte att återskapa. Möjligheten att förstå hur vattnet har samlats upp och reglerats för att utvinna energi för olika ändamål under olika tider försvinner.

Huvudsyftet med ansökan är att "skapa fria vägar för den vattenlevande faunan". Hembygdsföreningen förstår att bl.a. öringens vattenvägar och möjligheter till optimala lekmiljöer hindras av dammen. Samtidigt är undran om inte fler hinder såväl uppströms som nedströms Järle damm måste undanröjas om öringen ska vandra och beståndet öka. Rivs dammarna och öringen uteblir då uteblir kanske också det gemensamma intresset; en levande natur- och kulturmiljö.

Hela vattensystemets påverkan, från Norasjöns utlopp i Järleån till Arbogaåns utlopp i Väringen, bör utredas innan det drastiska beslutet om utrivning tas.

SLUTORD

Med hänvisning till ovanstående synpunkter samt mot bakgrund av den massiva kritik som riktats mot Naturvårdsverkets förslag till utrivning av Järledammen, väddjar Hembygdsföreningen till Mark- och Miljödomstolen att uppmana verket att ompröva sitt utrivningsförslag och utreda andra möjligheter, till exempel förbättring av befintlig fiskväg under stenvalvsbron eventuellt i kombination med en ny slitsränna, förslagsvis till vänster om den befintliga dammpelaren.

Eva Järliden
Ordförande